

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра хореографічного мистецтва**

**МІСТИЧНІ ОБРЯДИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В
ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка**

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 16-431 гр.
Спеціальності 024 Хореографія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Хореографія
Бреславець Олександра Анатоліївна

Керівник доцент Васяк В.А.
Рецензент керівниця Народного
художнього колективу Міністерства
освіти і науки України театр танцю
«Віночок» Орлова В.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНА ОСНОВА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	5
1.1. Історико-мистецьке обґрунтування хореографічної композиції.....	5
1.2. Ідейно-тематична основа твору.....	6
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНО-ГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	10
2.1. Композиційно-архітектонічна побудова твору.....	10
2.2. Графічна таблиця твору та опис хореографічного тексту...	10
2.3. Сценографія.....	13
ВИСНОВКИ	16
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18
ДОДАТКИ	20
Додаток А.....	20
Додаток Б.....	21
Кодекс академічної доброчесності	

ВСТУП

Українські народні традиції, особливо танці, дедалі більше стають головним об'єктом дискусій серед науковців. В контексті історичного розвитку народний танець зазнав великих змін, особливо його відокремлення від сучасного суспільного життя. Якщо попередній народний танець був одним із головних факторів духовності людини, то сучасне танцювальне мистецтво все частіше ігнорує народні традиції та втрачає свої народні основи.

Для повернення рівноваги між фольклорною традицією та її концертними трактуваннями сучасні вчені і балетмейстери звертаються до раніше зафіксованих зразків автентичного танцю, які, на жаль, обмежені тільки родинними і календарно-обрядовими святами, а також зіпсовані суб'єктивними враженнями про характер і манеру виконання танців.

Народний танець відіграв важливу роль в житті суспільства, коли був елементом обрядової дії. Він мав велике сакральне значення, регулював відносини в родині і суспільстві, допомагав в соціальній адаптації молоді тощо. Містика як і релігія займали певне місце в народному фольклорі. Чимало містичних образів з'являлись в фольклорних танцювальних композиціях.

Тему українського танцювального фольклору на сучасній сцені досліджували А. Богород, К. Островська, А. Підлипська та ін.

Мета дослідження – дослідити містичні образи в українському танцювальному мистецтві.

Завдання дослідження:

1. Надати історико-мистецьке обґрунтування українського фольклору.
2. Розробити ідейно-тематичну основу композиції.
3. Визначити композиційно-архітектонічну побудову твору
4. Надати графічну таблицю твору та опис хореографічного тексту.

5. Розробити сценографію до хореографічної композиції «Як козаки чортів ганяли»

Виявлена проблема зумовила формулювання об'єкта і предмета дослідження.

Об'єктом дослідження процес розвитку українського танцювального фольклору.

Предметом дослідження є містичні обряди та образи українського фольклору.

Структура. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНА ОСНОВА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

1.1. Історико-мистецьке обґрунтування хореографічної композиції

Фольклорний танець українців пройшов складний шлях розвитку. Він утворився ще в праукраїнському язичницькому середовищі, де виступав як важливий елемент. У танці прадавні українці прославляли богів, ототожнювали себе з навколишнім середовищем, намагалися вплинути на перебіг подій у суспільному житті. Танець відображав національні риси характеру українців: волелюбність, завзятість, веселу вдачу. Але ситуація докорінно змінилася з прийняттям християнства 988 р., бо християнська культура йшла всупереч звичаям, віруванням і обрядам язичників. Церква змушувала відмовитися від елементів автентичної культури. За нею і представники влади, через повчання та накази, намагалися повністю знищити всі залишки давньої української культури, себто свята і особли-во фольклорні танці. У посланні до церковної влади єпископ Білгородський Й. Горленко писав: “Дізналися ми, що народ по містечках і селах, зберігаючи залишки поганства, робить ко- лиски, на яких гойдаються на Великдень і на Петра; на Трійцю святкують “березу”, а на Різдво Івана Хрестителя — Купалу і вечорниці, де співають поганські пісні. Це все робиться в на- роді по його нерозумінню, а духовенство цього не забороняє. Духовенство повинно нищити у своїх парафіях усі ці паганські свята” [2, 173].

Фольклорний танець - це стихійний вияв почуттів, настрою, емоцій, виконується в першу чергу для себе. Фольклорний танець - це танець, народжений традиціями частини країни або району не призначений для сцени. За традицією, фольклорний танець переходить з покоління в покоління в середовищі, в якій його танцюють. Хоча фольклорний танець

може виконуватися і в містах, витоки його майже завжди пов'язані з сільською місцевістю. Незважаючи на відмінності історичного характеру, фольклорні танці різних країн мають багато спільного в ритмічній будові і малюнку рухів. Згадані розбіжності іноді обумовлені географічними умовами.

У всіх слов'янських міфологічних системах чорт займає провідні позиції і є одним з центральних персонажів. В силу свого складного фольклорно-книжкового генезису та суміщення в одному образі демонологічних функцій, характерних для багатьох інших демонів, цей образ ніяк не піддається опису, оскільки проблемним для дослідників залишається виділення чітко визначеного, стійкого набору його ідентифікують ознак. З одного боку, він осмислюється як втілення всієї нечистої сили в цілому, а з іншого - як особливий чоловічий персонаж зі своїм індивідуальним набором міфологічних характеристик.

У міфологічних розповідях і повір'ях цей персонаж виступає як підступний дух, який переслідує людей, проникає в їх будинку, втручається в повсякденне життя, лякає, заводить на бездоріжжі, вступає в угоду з чаклунами і відьмами, щоб забрати їх до себе в пекло після смерті; або це безліч дрібних бісів, вселяються в тіло людини і роблять його біснуватим. У побутових казках і анекдотах він зображується як гумористичний образ демона-простака, якого легко обдурити, і т. п.

1.2. Ідейно-тематична основа твору

"Як козак чортів повчав"

Тема: містика в українському фольклорі.

Ідея: козацька сила, мудрість, добро, відвага, розум та честь завжди переможуть над нечистю.

Надзавдання : зберегти любов до батьківщини, гордитись, що ми українці, пишатись нашою історією.

Наскрізна дія: боротьба за добро.

Конфлікт: між мудрістю козака та підступністю чорта .

Танцювальна форма: масова композиція

Жанр: комедійний

Види танцювальної лексики: народний танець.

Лібрето

Одного разу, мужній та відважний козак потрапив в халепу, точніше, в підземелля. Оговтавшись від несподіваної пригоди, розуміє, що його оточує купка підступних чортенят. Чоловік охоче взявся за виховання маленької нечисті, козаків з них зробити хоче. Та не так сталося, як гадалося. Змагався воїн, як міг, аж тут побачив, як наймолодше чортеня, образившись на побратимів, які з нього знущались, сидить насуплений. Жаль стало козаку малого хвостатика та й взявся його втішати, з ним грати , вчити та цукерками пригощати. А старші чортенята дружбу не приймають, та й козака не любляють. Але ж солодоців то хочеться. Пригостив і їх відважний чоловік смаколикама. Так і ненавмисне завоював любов і довіру малих чортів. І став він їх повчати козацькій справі, як дружно жити і любити, малих не ображати, і козацький весь народ, як треба поважати .

Характеристика хореографічних образів

Козак – мужній, відважний український парубок.

Чортенята – підступні, хитрі містичні істоти, які люблять солоденьке.

Аналіз музичного супроводу.

Народні мелодії. У цих мелодіях реалізується доля людей, їхня первісна історія та їхня віра у вічне життя. Український національний симфонічний оркестр народних музичних інструментів має цей чарівний дар. Він був створений в 1969 році і завоював любов широкого кола слухачів та музикознавців. Завдяки аскетичній діяльності в галузі пропаганди мистецтва народних музичних інструментів він виявився унікальною групою. Адже сьогодні це фактично єдина професійна група українських музичних інструментів.

До його складу входять найкращі інструментальні майстри України. Сюди, як струмок, стікаються найталановитіші артисти з усіх куточків України, що дає можливість оркестру продемонструвати спадщину фольклору з точки зору людей ХХІ століття, щоб розвивати та поглиблювати колір звуку без змішування тону. Ресурси. Вони використовують його з традиційними музичними інструментами (бандурою, цимбалами, скрипкою, флейтою тощо), такими як рублі та крісла-гойдалки, бики, кози, дека. В усьому оркестрі є близько 40 музичних інструментів. У концертній діяльності гурт прагне інноваційного розвитку, щоб представляти музичну спадщину всіх регіонів країни. Чудові навички виконавців розширили творчий діапазон оркестру та забезпечили глядачам можливість для досягнень українських класиків та сучасних українських композиторів. Оркестр провів понад 2500 концертів.

З метою виховання творчої молоді Національний оркестр українських музичних інструментів розпочинає заходи, спрямовані на співпрацю з дітьми, щоб вони могли зрозуміти культурні традиції нашого народу та підтримати творчість дітей та молоді. Оркестр виконував благодійні виступи через дитячі програми, зокрема концерт до Дня Святого Миколая, що відбувся на Київському інженерному стадіоні 19

грудня 2011 року, та музичний супровід відкриття стадіону 1 вересня 2011 року.

Протягом багатьох років оркестр співпрацює з Українським фондом культури, Президентським фондом Кучми "Україна" для підтримки обдарованих дітей. 12 грудня 2011 року Українська національна філармонія провела концерт, присвячений переможцям стипендії "Фонд Президента України Кучми", який відзначатиме заснування фонду за участю оркестру.

Для того, щоб створити можливості для дитячої творчості, керівництво оркестру доклали багато зусиль. Більше того, те, що трапляється, часто є можливістю для молодих співаків та музикантів зробити творчі дебюти.

Лад - мінорний

Форму – пісня куплетна

розмір, 4/4

темп - помірний

загальну кількість тактів - 58

хронометраж – 4,13

РОЗДІЛ 2

ЛІТЕРАТУРНО-ГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

2.1. Композиційно-архітектонічна побудова твору

Назва частини	Кількість тактів	Зміст
Експозиція	8 тактів	На сцену виходить козак
Зав'язка	16 такти	Козак провалюється у підземелля, зустрічається з чортенятами
Розвиток дії	10 тактів	Козак намагається перевиховати чортенят, але в нього нічого не виходить
Кульмінація	8 тактів	Козак пригощає чортенят солодощами, чортенята радіють смаколикам.
Розв'язка	16 тактів	Парубок починає повчати чортинят козацькій справі, як дружно жити і любити, малих не ображати, і козацький весь народ, як треба поважати .

2.2. Графічна таблиця твору та опис хореографічного тексту

Умовні позначення

- козак

- чортенята

Архітект оника	Малюнок танцю	Кількість тактів	Хореографічний текст
Експозиція		1-8 т.	На сцену швидкими кроками виходить Козак, його оточують Чортенята
		9-10 т.	Дрібними кроками Чортенята рухаються навколо Козака та навколо себе самих
Зав'язка		11-12 т.	Чортенята колесом з кола розходяться на дві колони. Козак виконує тинки та голубці. Галопом сходяться до Козака та перетягують його в різні боки

		13-16 т.	Виконавці виконують голубці праворуч та ліворуч, Одне Чортеня застрибує на спину Козаку та кружляє його.
Розвиток дії		17- 26 т.	Одне чортеня кружляючи від'єднується від інших та падає, плаче. Інші зібравшись в невелике коло , щось замислюючи. Козак бігунцем оббігає кожне з групи чортей та рухається до засмученого Чортеня.
Кульмінація		27-34	Козак дістає з кишені велику цукерку та заманює Чортенят. Ті побачили солодоці та рухаються за Козаком
Розв'язка		34-58 т.	Козак виконує рухи тинок, голубці, галоп та бігунець, Чортенята спочатку сидючи дивляться рухи, після чого повторюють рухи за козаком. Разом виконують рухи вказані раніше.

2.3. Сценографія.

Оформлення сцени

Куліси та задня завіса чорного кольору, для створення відчуття підземелля. Праворуч на рівні першої куліси стоїть великий котел на вогні. На третьому плані ліворуч різного розміру великі каміння. На кулісах велике павутиння.

Світлова партитура

Експозиція. На початку номеру, коли виходить парубок, сцена повністю освітлена.

Зав'язка. В момент, коли головний герой потрапляє до підземелля, світло гасне, хаотично блимає червоне світло.

Далі всі події відбуваються у підземеллі, тому протягом композиції приглушене світло на сцені, а головні герої висвічуються.

Опис та ескізи костюмів.

Козацький одяг поділяється на звичайний та офіційний. Тому основними якостями звичайних костюмів є зручність та низькі ціни. Для пошиття повсякденного одягу використовують побутове ткане полотно, дешеве полотно, шкіру, хек та дешеве дерево, кістки та металеві гудзики. Норка, норка, білка тощо використовуються для виготовлення офіційного одягу. Тканини, з яких шили такий одяг, походять з Англії, Нідерландів, Франції, Чехії та Сходу. Парча, оксамит і парча прикрашені стилізованими квітковими елементами, вигравіруваними на різних значках. Формально зношені гудзики зазвичай виготовляються зі срібла, перлів та дорогоцінних каменів і є витворами мистецтва. Дороге взуття виготовляється з високоякісної шкіри-сап'яну.

Шаровари.

Основним елементом козацького костюма є широкі штани, які підходять для катання на конях. На задній частині козацьких штанів пришита прямокутна вставка для формування подушки і з'єднання штанів. На конвеєрній стрічці пришиті широкі складки для стягування стекол (мотузковий конвеєр) Тоді ж утворилося багато пишних складок, які оточували державу козаків. Унікальність козацьких штанів полягає в їх ширині (іноді шиють до 10 метрів тканини !!!). Штани пошиті з тканини або яскравих китайських кольорів. Штани цих штанів не заправляються в чоботи, а прив'язуються до чоботів.

сорочка.

Ширина побутової тканини (45-50 см) визначає особливості пошиття сорочок. Вони складаються з трьох частин, розташованих асиметрично по швах. Верх української сорочки має виріз, схожий на туніку або прямокутні вставки (поличку). На грудях чоловічої сорочки-грудей є прямий виріз. Краватка-сорочка зроблена з шовкової нитки або стрічки. За словами Поліка, вишитий комір сорочки, пахви та рукави. У офіційних костюмах іноді сорочка знаходиться поверх сорочки, одягненої на сорочку. Ця сорочка пошита високоякісним полотном і прикрашена шовковою, срібною та золотою вишивкою.

шапка.

Циліндр має країну смушка, а низ зеленого або червоного одягу прикрашений золотистими косами, пензликами та гачком. Дорожчі капелюхи пошиті парчею або іншими дорогими тканинами і оточені дорогим хутром. Обід шапки козаки часто виймали з кишені: гаманець, трубочку та форму півмісяця, яку вони там ховали.

ремінь.

Під час походу козаки носили пояси. Пояс схожий на шкіряний ремінь шириною 4 см і довжиною 1,5 м. Кнопка пояса має рухомий язичок і виконана із заліза. Деякі ремені виготовляються з рельєфної шкіри зі срібними пряжками. Дорогі пояси виготовляються з шовку довжиною до

10 ярдів і прикрашені на кінцях золотими або срібними китицями. При носінні такого пояса без допомоги один кінець козака закріплювався на цвяху, який забивався в стіну, а другий кінець скручувався навколо себе. На поясі козак носив сумку, гаманець, бочку та шаблю.

Черевики та пости. Більшість черевиків зроблені з юфти і мають високі халяви.

Костюм чорта. Костюм виконаний у вигляді спортивного костюма, куртки з чорного штучного хутра та штанів з габардину. Образ чорта доповнює перуку з рогами і довгим хвостом.

ВИСНОВКИ

В результаті теоретичного дослідження та постановочної роботи над хореографічною композицією «Як козаки чортів ганяли» можемо зробити наступні висновки:

1. Фольклорний танець - це стихійний вияв почуттів, настрою, емоцій, виконується в першу чергу для себе. Фольклорний танець - це танець, народжений традиціями частини країни або району не призначений для сцени. За традицією, фольклорний танець переходить з покоління в покоління в середовищі, в якій його танцюють.

Фольклорний танець часто пов'язаний з містичними образами та обрядами. У всіх слов'янських міфологічних системах чорт займає провідні позиції і є одним з центральних персонажів. У міфологічних розповідях і повір'ях цей персонаж виступає як підступний дух, втручається в повсякденне життя, лякає, заводить на бездоріжжі. У побутових казках і анекдотах він зображується як гумористичний образ демона-простака, якого легко обдурити

2. Розробляючи ідейно-тематичну основу хореографічної композиції «Як козаки чортів ганяли», ми визначили тему, ідею, наскрізну дію, над завдання, конфлікт, танцювальну форму та жанр хореографічної композиції. В основу лібрето було покладено сюжети зустрічі козака з чортинятами у підземеллі.

В роботі надана характеристика головних героїв.

Хореографічна композиція поставлена під музичний супровід у виконанні Волинського народного хору. Процесі роботи з музичним супроводом було музичний темп, розмір, визначено лад, форму та тривалість музичного супроводу.

3. Працюючи над постановкою номеру нами було розроблено композиційно-архітектонічну побудову твору.

4. Розроблено графічну таблицю танцювальної композиції та описано хореографічний текст.

5. Розроблено сценографію до хореографічної композиції «Як козаки чортів ганяли». Надано опис оформлення сцени. Для повноти сприйняття образів хореографічної композиції нами розроблено та описано костюми виконавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко В.К. Українські національні танки: музика і стрій. Голівуд-Нью-Йорк-Вінніпег-Київ-Львів, 1947. 80 с.: іл.
2. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. Антологія пісень національно-визвольних змагань. Луцьк: “Волинська обл. друк.”, 2002. 316 с.
3. Богород А.В. Український народний танець в писемних джерелах // Дивослово. 1997. № 7. С. 11-17.
4. Богород А.В. Український народний танець у творах І.Карпенка-Карого // Іван Карпович Карий і українська театральна культура. Матер. Всеукр. міжвуз. наук. конф., присв. 150-річчю від дня народж. І.К. Карпенка-Карого, 2 листоп. 1995 р. К., 1995. С. 20-23.
5. Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю / 5-те вид., доп. К.: Муз.Україна, 1990. 150 с.
6. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 Т. 9 кн. Т. I. / Упоряд. В. В. Яременко; Авт. передм. П. П. Кононенко. Приміт. Л. Ф. Дунаєвської. К.: Либідь, 1993. 392 с. («Літературні пам'ятки України»).
7. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України. К.: АН УРСР, 1963. 235 с.
8. Данилюк А. Г. Шляхами України: етногр. нарис. Львів : Світ, 2003. 254, [1] с.: іл.
9. Електронна бібліотека «Культура України» . Нац. парлам. б-ка України. URL: <http://elib.nplu.org/>
10. Електронний архів українського фольклору/ Лабораторія фольклористичних досліджень. URL: <https://folklore-archive.org.ua/>
11. *Звиняцковський В. Я.* Николай Гоголь. Тайны национальной души, 1994. URL: <http://domgogolya.ru/science/researches/1165/#01>
12. *Михед П.* Крізь призму бароко. Статті різних років. Київ, 2002.

13. Островська К.В. Розвиток та збереження національної хореографічної культури України // Проблеми розвитку сучасного хореографічного мистецтва та шляхи їх вирішення: Матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 лист. 2011 р. С. 70-73.
14. Підлипська А.М. Проблеми наукових досліджень хореографічної культури України // Проблеми розвитку сучасного хореографічного мистецтва та шляхи їх вирішення : Матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 лис- топ. 2011 р. Луганськ: Вид-во ЛДІМК, 2011. С. 73-75.
15. Терешенко Н.В. Історія та методика бального танцю: навчально – методичний посібник для студентів напрямку підготовки (спеціальності) Хореографія* вищих навчальних закладів. Херсон : МПП «Издательство «ІТ». Українська душа: зб. наук. праць / відп. ред. В. Храмова. К. : Фенікс, 1992. 128 с.
16. Українська міфологія. Київ, 2002. С. 240.

ДОДАТКИ

Додаток А

Костюм козака

Костюм чорта

